

чувалося до 100, під кутом зору їх місця, ролі і значення як осередків культурного життя й просвітництва, як місць нагромадження художніх картин, колекцій зброї, порцеляни, нумізматики, археології та інших історико-культурних і мистецьких надбань, влаштування приватних музеїв, картинних галерей й інших експозицій та почасти трагічну долю цієї спадщини, стан її збереженості та сучасне використання в розвитку культури в Україні та світі.

Водночас характеризується культурне життя в маєтках, де діяли мистецькі і літературні салони, ставилися п'єси, концерти, запрошувалися відомі артисти, композитори, музиканти, письменники, вчені зі столиць і культурних центрів України, Росії та країн Європи, які демонстрували тут свою творчість, а їх власники і члени родини натомість систематично відвідували театри, музеї, місця зібрань бомонду Києва, Москви, Петербургу, Варшави, Парижа й інших міст світових столиць і, таким чином, намагалися вийти за межі провінційності й бути на рівні високої європейської культури.

Звертається увага на трагічну долю культурних надбань у зв'язку з розграбуваннями та руйнуваннями польських резиденцій в роки революцій в Україні і Першої світової війни початку XX ст. і робиться висновок, що залишки цієї спадщини частково знищені, частково дійшли до сьогодення й осіли в музеях, картинних галереях, приватних колекціях, архівах України, в тому числі подільських, Польщі, всієї Європи, користуються попитом на ринку антикваріату й, отже, продовжують перебувати в обігу і впливати на сучасний розвиток культури світу.

Ключові слова: Україна, Поділля, польська національна меншина, польська садиба, палац, резиденція, культура, культурна спадщина, мистецтво, салон, музей, колекція.

Отримано: 16.07.2020

УДК 94(438+477)«165»

DOI: 10.32626/2309-8074.2020-13.94-103

В. В. Газін

(м. Кам'янець-Подільський)

КОНЦЕПТ ЛЕЩИНСЬКОГО ЯК ВАРІАНТ ВИРІШЕННЯ «УКРАЇНСЬКОГО ПИТАННЯ» В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 50-х рр. XVII ст.

У статті здійснено аналіз ідей відомого політичного діяча Речі Посполитої познанського воеводи Яна Лециньського, спрямованих на встановлення миру з Військом Запорозьким. У 50-х рр. XVII ст. Ян Лециньський був одним з лідерів так званої «партії миру» у питаннях відносин з Україною та намагався відстоювати ідею вирішення конфлікту з Військом Запорозьким шляхом певних компромісів, ставлячи в якості головної мети – повернення українських територій до складу Речі Посполитої.

Саме в цей період між представниками «партії миру» та їхніми опонентами «партією війни» розгорілася гостра дискусія, в якій сторони відстоювали своє бачення перспектив відносин з Україною

та Московією. Саме ідеї, викладені в чисельних листах та зверненнях Яна Лещинського, де він наполягав на необхідності компромісу з Чигирином, який дасть змогу досягти тривалого миру, зокрема, визначили офіційний курс керівництва Речі Посполитої, який врешті привів до укладення Гадяцької угоди 1658 р.

Ключові слова: Ян Лещинський, «українське питання», Річ Посполита, Військо Запорозьке, козаки, шляхта.

Україна – Польща. Історія цих двох народів тісно пов'язана й містить як сторінки кривавого протистояння, так і порозуміння й тісної співпраці. У минулому наших народів було й суперництво за вплив в Центральній-Східній Європі в XI – XIII ст. (походи Владислава Хороброго на Київ в 1016 р. та активне втручання у польські справи князя Романа Мстиславовича у 1199–1205 рр. та Данила Галицького у 1234–1264 рр.), була експансія Польщі на Галичину в 1340–1349 рр. та приєднання цього краю до володінь короля Казімежа, була Люблінська унія 1569 р., яка з одного боку сприяла дистанціюванню українських земель від Москви, активізації економічних зв'язків з європейськими країнами, просуванню в Україну європейських культурних впливів, проте з іншого – принесла на українські землі національно-релігійний та соціальний гніт, сформувала передумови для ополячення та окатоличення українського населення, знищення політичних основ відродження української державності. Було криваве протистояння в період Української національної революції середини XVII ст. У новітній період таку чорну тінь на стосунки двох народів кинуло протистояння в Галичині в 1918–1919 рр. та волинські події 1943 р. Однак, були й періоди співпраці, періоди, коли тісно перепліталися інтереси обох народів і вони діяли спільно для їх реалізації. Зокрема, тут не можна не згадати спільної боротьби проти рицарів Тевтонського ордену в 1413 р., Хотинську битву 1621 р., коли поляки та українці пліч-о-пліч протистояли наступу непереможної досі турецької армії, були спроби порозуміння і навіть в розпал подій згадуваної уже Української революції 1648–1676 рр. Була спільна боротьба поляків та українців проти Російської імперії в XIX ст. У XX ст., ставши жертвами комуністичного тоталітарного режиму, поляки та українці стали ближчими. Сьогодні присутнє розуміння того, що як не може бути вільної та демократичної, європейської Польщі без вільної, демократичної та європейської України, так і вільної України, без вільної Польщі. Що ж створювало передумови до порозуміння й співпраці поляків та українців протягом століть? По-перше, усвідомлення спільної небезпеки перед лицем спільного супротивника, який загрожував національним інтересам як Польщі, так і України. По-друге, наявність в середовищі як польської, так української політичних еліт людей, здатних подолати усталені стереотипи ворожості, піднятися над станом обмеженості й розмовляти з позиції національних інтересів та поваги до іншої сторони.

Саме до таких постатей в середовищі польської політичної еліти можна віднести відомого дипломата та державного діяча Речі Посполитої середини – другої половини XVII ст. Яна Лещинського, який в період гострого польсько-українського протистояння та кривавої боротьби, коли обопільна ненависть ніби унеможливлювала діалог і компроміси, висунув низку теоретичних положень, які саме відкривали шлях до порозуміння та побудови міжнаціональних та міждержавних відносин на основі взаємної поваги та розуміння обопільних інтересів.

Ян Лещинський (1603–1678 рр.) походив зі знатного польського роду Лещинських, представники якого незмінно були серед керівництва Речі Посполитої, а один з нащадків (Станіслав Лещинський) навіть певний період займав королівський престол. Високі посади обіймали брати Яна Лещинського (Рафаль з 1619 був белзьким воєводою, а Вацлав – з 1659 р. очолював польську католицьку ієрархію, отримавши сан архієпискупа гнєзненського). Сам же він увійшов в історію як один з визначних дипломатів (очолював низку важливих посольств до Швеції та Австрії) [5, с.41] та державних діячів Речі Посполитої (спочатку обіймав посаду ленчицького, а з 1656 по 1661 р. – познанського воєводи, водночас (з 1659 р.) виконував обов'язки генерального старости великопольського. У 1661 р. його було призначено підканцлером коронним, а в 1666 – 1677 рр. він очолював польський уряд, перебуваючи на посаді коронного канцлера. Однак, слід сказати, що попри його значний вплив на політику Речі Посполитої в 50-х – 70-х рр. XVII ст., участь у головних тогочасних політичних акціях, його діяльність не отримала достатньої уваги з боку істориків. Водночас у роботах як істориків минулого (А. Кубаля, М. Грушевський [8; 3]), так і сучасних вчених (В. Горобець, Я. Федорук, Т. Таїрова-Яковлева, П. Кроль) [2; 5; 6; 7] як приклад позиції «партії миру» стосовно вирішення «українського питання» часто наводяться саме цитати з листів та меморіалів Яна Лещинського.

Дійсно, познанський воєвода був одним з найяскравіших представників поміркованого крила в керівництві Речі Посполитої в 50-х – 60-х рр. XVII ст. Саме завдяки йому були досягнуті значні успіхи у справі розв'язання «українського питання» (укладення Гадяцької угоди 1658 р., та Слободищенського трактату 1660 р.).

Щоб проаналізувати політичну позицію, репрезентовану Яном Лещинським, слід, насамперед, коротко охарактеризувати становище Речі Посполитої на середину – другу половину 50-х рр., особливості її взаємин з Військом Запорозьким та Московською державою. Головною подією середини XVII ст., яка мала безпосередній вплив як на внутрішньополітичне життя Речі Посполитої, так і на її міжнародне становище, стала Українська національна революція, у ході якої з-під влади Корони польської було звільнено значну частину українських земель, де зусиллями гетьма-

на Богдана Хмельницького постала незалежна від Варшави українська держава Військо Запорозьке. Ці події вкрай негативно позначилися на становищі Речі Посполитої. Були втрачені значні території з розвинутим господарством, що спричинило гостру економічну кризу. Це викликало гостре невдоволення в середовищі шляхти та магнатерії, що вимагало від короля й уряду нагального вирішення даної проблеми будь-якими засобами. Також події в Україні значно послабили позиції Польщі на зовнішньополітичній арені. У 1654 р., скориставшись цим, війну проти Польщі розпочала Московська держава, яка протягом 1654–1655 рр. заволоділа значною частиною Великого князівства Литовського. Водночас Польща зазнала агресії з боку Швеції, що взагалі поставило під загрозу її існування як незалежної держави.

За таких умов вирішення «українського питання» набувало особливої актуальності, розглядалося засобом як внутрішньої стабілізації, так покращення зовнішньополітичного становища Польщі. З одного боку, ставилося завдання будь-що розірвати російсько-український союз, що сформувався в 1654 р. та, заспокоївши козацьку Україну, відновити свою владу на східних територіях. З другого, – гостро стояло питання укладення миру з Швецією і Московською державою (звичайно на вигідних для Варшави умовах).

Для реалізації зазначених завдань склалися необхідні умови влітку 1657 р., коли помирає Богдан Хмельницький, що стало сигналом для активізації дій Варшави. Частина магнатів і шляхти вимагали негайних силових заходів, користуючись сум'яттям та непевністю у Війську Запорозькому. До останніх належали коронні гетьмани Станіслав Потоцький та Єжи Любомірський [7, s.152]. Однак доволі сильними виявилися позиції й «партії миру». Її представники вважали, що зі смертю Хмельницького з'явилися передумови для зміни позиції гетьманського уряду стосовно Варшави на більш лояльну, що врешті приведе до відновлення єдності Речі Посполитої. Тим паче цілком реальними були сподівання, що політичні важелі опиняться в руках поміркованої (у ставленні до Польщі) частини козацької старшини, до якої належали, зокрема, Іван Виговський, Павло Тетеря та ін. Також у Варшаві були проінформовані щодо гострих протиріч між Чигирином та Москвою (в українському уряді звинувачували московське керівництво у фактичній зраді інтересів Війська Запорозького, виявами якої стало укладення перемир'я з Польщею в 1656 р., а також настійливі спроби Кремля переглянути умови договору 1654 р. в бік посилення свого впливу і відповідно урізання суверенітету Української держави. Прихильники мирного вирішення «українського питання» вказували й на його тісний зв'язок із загальним розвитком міждержавних відносин в регіоні. Цілком можна погодитися з міркуванням польського дослідника П. Кролля, що миром з козаками польська шляхта прагнула відстрочити вій-

ну з Москвою, або «...зіпхнути її на плечі Війська Запорозького». Розглядалася також можливість використання українських військ у війні з шведами [7, s.149].

У лютому 1658 р. у Варшаві відбулося засідання сенаторсько-посольської конвокації, на якій було ухвалене рішення про пошук порозуміння з Швецією й компромісу з Військом Запорозьким. Водночас було взято курс на продовження війни проти Москви [7, s.150]. Звичайно, це стало наслідком активної діяльності «партії миру», інтереси якої в даному випадку збігалися з інтересами королівського двору (вирішення «українського питання» дало б змогу використати козацькі полки проти опозиційної шляхти й посилити вплив короля) [3, с.316].

Власне в цей час саме Ян Лещинський, за словами Грушевського, «освічений магнат, «республіканин на римський взірєць» апологет шляхетської вольниці, що вважав вартими поважання козацькі почуття гідності і свободолюбності, признавав справедливим трактувати козаків на рівні з шляхтою, задовольнити їх домагання автономії» [3, с.317], активно включився в дискусію з питань української політики.

Ще в 1655 р. Лещинський, здійснюючи переговори про мир з Швецією (оцінював його перспективи доволі скептично), виступав за мир з Москвою (на будь-яких умовах, навіть ціною територіальних поступок) [5, с.66-67]. Даний момент, на мою думку, вказує саме на його поміркований характер, схильність до вирішення гострих зовнішньополітичних проблем. А в 1656 р. був серед тих (коронний підскарбій Богуслав Лещинський, канцлер литовський Кшиштоф Пац, примас Анжей Лещинський, Єжи Любомирський, гетьман польний литовський В. Госєвський), хто активно відстоював ідею обрання на польський престол московського царя. Знову таки, головний мотив – вийти таким чином з війни з Московією та заручившись допомогою останньої спрямувати сили проти шведів. «Група Лещинських», як її називає польський історик Збігнев Вуйцік, прагнула отримати назад Україну і Білорусію, проте не шляхом війни з Москвою, а через союз з нею [10, s.362-363]. То вже на кінець 1657 – початок 1658 р. окреслюється цілком відмінна від попередньої позиція познанського воєводи. Це було зумовлене, насамперед, усвідомленням в середовищі польської політичної еліти небезпеки, з якою була пов'язана практична реалізація віленських домовленостей, зокрема, очевидними стають експансіоністські плани Москви стосовно Речі Посполитої.

Фактично, в своїх листах, а також меморіалі, підготовленому для депутатів сейму, він чітко окреслив свій план вирішення «української проблеми». Його зміст відображав тогочасну військово-політичну ситуацію, в якій опинилася Річ Посполита, та завдання польської влади: будь-якою ціною стабілізувати відносини з Військом Запорозьким, розірвати московсько-український союз та відновити підпорядкування Війська Запорозького

Польській короні. В одному з листів до свого опонента Є. Любомірского, Я. Лещинський писав у лютому 1658 р.: «Навіть якби козаки домагалися окремої провінції, я не дуже б противився – аби тільки вони від нас були залежними... коли б тільки та провінція стояла в якомусь зв'язку з нами». Відкидаючи застереження частини польської еліти, що такі поступки можуть призвести до відриву козацької України від Польщі, він заспокоював опонентів, що це не може відбутися через саму суспільну природу України. «Химери і байки це, що козаки думають, що вони можуть бути Голландією чи Швейцарією: кожний з тих народів має інші сприятливі прикмети місцеві і засоби оборони, а козаки живуть в такій країні, що самі собою, без сторонньої опіки обстати не можуть, а кому б не піддалися під протекцію, кожному будуть підозрілі.... А полишені самі на себе вони впадуть – і з нами з'єднаються..» [8, s.544].

А в березні того ж року під час варшавського з'їзду, де обговорювалася інструкція послам до Війська Запорозького, в іншому листі до Любомірского Лещинський зазначав: «Фундамент нашого щастя – згода з козаками». Для цього він вважав за необхідне кардинально змінити ставлення до козаків й, відкинувши шляхетську пику, відмовитися від традиційної зверхності у стосунках з ними. На його думку, у першу чергу слід піддати забуттю взаємні кривди і відмовитися від помсти. А надалі піти на визнання свободи козацтва, «... котрої вони й варті, бо лицарський чоловік не може і не повинен зносити неволі». Він задає питання: «Чому ж би й козаків не вилучити з юрисдикції панів, тих маєтків де вони проживають, оселі реєстровців чому не мали б мати забезпечених вільностей?» Як приклад такої практики Лещинський наводить становище значної частини біднішої шляхти, «... що сидить на вийтівствах шляхетських і духовних, або млинарів – котрим не вільно чинити ніякого насильства з титулу шляхетських прав, і хоч вони є бенефіціаріями (особами наділеними земельними маєтками – В.Г.), але трактувати їх невольними право не дозволяє». Відтак, на думку познанського воєводи, подібні права цілком можуть отримати й козаки, що мешкають в шляхетських маєтностях. Відповідно, вони мають належати до юрисдикції гродського суду а не пана [8, s.545-546].

Тим, хто вважав визначальним для шляхетства давнє лицарське походження, опонував, що справжня шляхетська гідність визначається насамперед власними заслугами, а не заслугами предків: «... заслуги нас визначають, а не рід». Лещинський наголошував: «... у мене славніший той, котрим починається шляхетство ніж там де воно вироджується через нездатність – так що й свого шляхетства боронити не хоче або не годен». На його думку, козаки цілком гідні того, щоб вважатися людьми вільними, рівними шляхетському стану. Козаків, які «... варті нашого пошановання за свою витривалість в прагненні своєї свободи» він протиставляв

шляхтичам, для яких головне не свобода, а маєтності, та посади, вказував, що «... майно, а не свободу любили ті, що шведському королеві і королівству піддавались». Лещинський виступає за те, щоб визнати за козацтвом рівний шляхті статус: «... нехай тоді залишаються вільними під титулом козацьким, а якби хто з них добивався шляхетства – не відмовляти». Козаки, на його думку, «... варті того, щоб ми (шляхта – В.Г.) прийняли їх до своєї верстви» [8, s.545-546].

Гострі дискусії щодо зовнішньої політики Речі Посполитої, зокрема, шляхів вирішення й «українського питання» тривали і під час вального сейму у липні 1658 р. Ще напередодні з табору противників замирення з Військом Запорозьким (головне завдання вбачали у завершенні мирного процесу з Московією, який було розпочато у Вільні в 1656 р.) виходить твір «Політичний дискурс перед великим сеймом варшавським, з ким ґрунтовно укласти мир, тобто з московітом, чи зі шведом». Його автор критично оцінював перспективи миру з козаками, який, на його думку, не гарантував повернення втрачених земель. Водночас, «... унія наша з Московією поверне нам козаків» [9, s.213-216; 4, с.153].

З боку ж «партії миру» формується концепція про можливість вироблення цілком нової моделі українсько-польських відносин. Зокрема, мова йшла про те, що формою нового об'єднання буде не підданство, як раніше, а певний різновид унії, на кшталт стосунків між Короною та Великим князівством Литовським. Розглядалося питання визнання за козацтвом права користуватися певними привілеями в республіці, такими, які були у литовців. Так, передбачалося надання їм права призначати своїх достойників, посилаати своїх представників на сейм і «творити своє окреме тіло в тілі республіки» [3, с.316].

Знову активним був Ян Лещинський. Так, у відповідь на згадуваний твір прихильників унії з Московією, ним було оприлюднене своє бачення напрямків тогочасної зовнішньої політики Речі Посполитої, зокрема, в сенсі стосунків з Московською державою, Швецією та Військом Запорозьким. Він поширив лист: «Мир з ким? Чи з Шведом, чи з Козаками, чи з Московією?». При цьому явний пріоритет, він віддавав саме стосункам з Чигирином, вважаючи, що угода з Україною для Польщі є вкрай важливою, такою, що змусить до миру й Швецію, й Московію. «Сам Бог показує нам дорогу, коли козаки самі, нічим не примушені хочуть вернутись до нас, – бо бачать, що ні їх свобода без нас не може устоятись, ні наша без них: коли сполучимось, то не блиск, але сила вітчизни нашої повернеться скоро» [1, с.76-82].

Відповідаючи на застереження своїх опонентів стосовно бажання українців «бути окремим народом», він зазначав, що не будучи прихильником поділу на нації та роздмухування партійної боротьби, яка є вкрай небезпечною для Речі Посполитої, він вважає за можливе «...погодитися з такою умовою, щоб це була унія така як Литовська: аби один народ не мав прерогативи перед іншим».

У своєму «меморіалі» польський політик пропонував у польсько-українському переговорному процесі дотримуватися наступних принципів. По-перше, з козаками слід вести переговори з найбільшою пильністю й демонструвати свою щирість. На думку Лещинського, в тому, що досі не дійшли згоди з козаками є вина польської сторони, яка розмовляла з ними «... згорда, не вважаючи їх за людей... вони варті великої пошани... Ми стали нижчими від них, бо вони билися за свободу, а ми за своє безсиле панування». По-друге, як зазначає політик, для скорішого замирення слід вести переговори не через багатьох, а через одного, що показав свій досвід і зручність. Тут мається на увазі Станіслав Казімеж Беневський, який досягнув на весну 1658 р. неабияких успіхів в діалозі з українським урядом. По-третє, умовою позитивного вирішення «українського питання» має бути недопущення будь-якого посередництва та гарантій угоди з боку третіх країн, «...бо заграничні держави нас не можуть підтримувати – хіба викликати замішання».

При цьому Лещинській наголошував, що переговори з козаками слід вести одночасно з переговорами з Москвою, щоб не спровокувати з нею війни. Самі ж комісари, які будуть трактувати з царськими послами, мають дати зрозуміти, що миру не буде досягнуто без повернення України під владу польського короля [1, с.76-82].

Ідея одночасного замирення з Москвою, Швецією та козаками займала ключове місце в концепції Лещинського і розглядалася як важливий момент в сенсі вирішення «українського питання». Проте, на його думку, в першу чергу порозуміння має бути досягнуте саме з керівництвом Війська Запорозького, лише після цього з царем, а потім – зі шведами, «... проти яких тоді можна буде постати найбільш рішуче». Тут він виказав цікаву ідею, щодо власне тактики замирення з Москвою: «Потім, як погодимося з козаками – що для мене вже безсумнівне, одночасно треба трактувати з Москвою – аби вона не скандалізувалася, що з козаками згода, і на злість не ввійшла в союз з шведами: інформувати панів комісарів, аби могли витолкувати Москві, що ця згода не перебиває згоди з нею, бо не вернувши собі козаків ми ніколи не прийшли б до згоди з нею... Дбати, що ми не вирікаємося по давньому трактувати з нею і про наслідство царя і справді трактувати з нею – тільки щоб не видумувала якихось нових непотрібних кондицій, а йшла ясно, – щоб майбутні королі забезпечили недоторканість нашої релігії, забезпечили свободу України і нашу... для забезпечення свободи і усунення яких-небудь побоювань аби цар вивів залоги і з України, і з Литви» [1, с.76-82; 3, с.319-322].

Єдину проблему Лещинській вбачав у вимогах козаків скасувати унію. Відтак, пропонує це питання відкласти на потім і залишити його богословам. При цьому познанський воєвода був далекий від католицького релігійного фанатизму. Зокрема, у вирішенні релігійного питання, на його думку, польська влада в першу чергу

має прикладати зусилля для зміцнення самої католицької церкви, піднесення її авторитету. Навернення ж інших народів, зокрема й українців, має відбуватися лише наукою, моральністю та взірцем, а не винищенням цілих народів [8, s.545-546; 3, с.319].

Загалом він зазначав, що козакам слід пояснити, що входження Війська Запорозького до складу Речі Посполитої нічим їм не загрожує, натомість – гарантує від зовнішньої агресії. Водночас наголошував, що насамперед таке об'єднання відповідає інтересам Польщі: «... цей войовничий народ в сполученні з нами без порушення їх інтересів стане незламною нашою силою» [3, с.323-324].

Насамкінець, Ян Лещинський виказував декілька міркувань стосовно гарантування непорушності польсько-українського миру. На його думку, головною загрозою миру є дії радикальних сил як в Україні, так і в Польщі. Відтак, по-перше, вважав за необхідне «... звільнитися від свавільного елементу, як нашого, так і козацького». А, по-друге, щоб повернути взаємну довіру обох народів, слід спрямувати їх на спільну боротьбу проти «невірних», обмити «... наших забруднених рук у крові ворога християнства» [8, s.543-544; 6, с.270].

Зусиллями познанського воєводи та «партії миру» в середовищі польської шляхти та магнатерії (за свідченнями австрійського посла у Варшаві Ф. фон Лізолі, прихильників продовження переговорів з козаками виявилось доволі багато серед делегатів сейму) [1, с.104], з одного боку, та королівського двору, який прагнув використати союз з українськими козаками, з другого, польська влада здійснила рішучі кроки в бік налагодження переговорного процесу з українським керівництвом, результатом якого стало укладення відомого Гадяцького договору, який «вимальовував» доволі позитивні перспективи як у розвитку відносин між двома країнами, так і подальшому розвитку української державності. Ідеї Яна Лещинського формували усвідомлення взаємозалежності історичного розвитку Польщі та України і тієї істини, що свобода Польщі неможлива без свободи України і навпаки. Однак, через низку чинників, серед яких не останню роль відіграла неспроможність польської шляхти сприйняти ідеї Лещинського й подолати свою станову гординю у відносинах з козацтвом, гадяцький проект так і не був реалізований.

У чому ж сам феномен Яна Лещинського та його політичних ідей? У цьому сенсі варто висловити декілька міркувань. По-перше, очевидно, завжди з'являються люди, спроможні підняти вище своїх станових чи класових ідей і мислити з позиції державних інтересів. По-друге, Ян Лещинський, як і більшість великопольської магнатерії та шляхти не був зв'язаний з втраченими східними маєтностями. Тому й, будучи необтяженим особистими майновими інтересами у вирішенні «українського питання», виявився спроможним міркувати категоріями зовсім іншого порядку, де на перше місце виступали інтереси держави.

Список використаних джерел і літератури:

1. Герасимчук В. Матеріали до історії козащини XVII ст. Львів: Вид-во АН України, 1994. 153 с.
2. Горобець В. Еліта козацької України в пошуках політичної легітимації: стосунки з Московією та Варшавою, 1654–1665. Київ: Ін-т іст. Укр. НАНУ, 2001. 533 с.
3. Грушевський М.С. Історія України-Руси: в 11 т., 12 кн. / [редкол.: П.С. Сохань (голова) та ін.]. Київ: Наукова думка, 1998. Т. X. 408 с.
4. Кроль П. Коронна шляхта і Гадяцька унія // *Гадяцька унія 1658 року* / [редкол. П. Сохань, В. Брехуненко та ін.]. Київ: Ін-т укр. археогр. та джерелозн. ім. М.С. Грушевського НАНУ, 2008. С. 148–176.
5. Федорук Я.О. Віленський договір 1656 року: Східноєвропейська криза і Україна у середині XVII століття. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2011. 623 с.
6. Яковлева Т. Гетьманщина в другій половині 50-х років XVII століття: Причини і початок Руїни. Київ: Основи, 1998. 447 с.
7. Kroll P. Od ugody Hadziackiej do Cudnowa. Kozaczyzna między Rzeczpospolitą a Moskwą w latach 1658–1660. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2008. 452 s.
8. Kubala L. Wojny duńskie i pokój Oliwski 1657–1660. Szkiców historycznych. Serya VI. Lwów: Księgarnia wydawnicza H.Altenberga, 1922. 651 s.
9. Pisma polityczne z czasów panowania Jana Kazimierza Wazy 1648–1668: publicystyka, eksorbitancje, projekty, memoriały / [zebrała i opracowała Stefania Ochmann-Staniszevska]. Wrocław; Warszawa; Kraków, Gdańsk; Łódź: «Volumen», 1989. T. 1: 1648–1660. 266 s.
10. Wójcik Z. Polska i Rosja wobec wspólnego niebezpieczeństwa szwedzkiego w okresie drugiej wojny północnej 1655–1660 // *Polska w okresie drugiej wojny północnej 1655–1660*. Warszawa: PWN, 1957. T. 1. S. 331–378.

V. Hazin

Leschynsky's concept as a variant for solving the «Ukrainian issue» in the second half of the 50's. XVII century

The article analyses the ideas of the famous politician of the Rech Pospolita of Poznan Voivode Jan Leszczynski, aimed at establishing peace with the Zaporozhian Army. In the 50's of the XVII century Jan Leszczynski was one of the leaders of the so-called "party of peace" in relations with Ukraine and tried to defend the idea of resolving the conflict with the Zaporozhian Army through certain compromises, setting the main goal – the return of Ukrainian territories to the Rech Pospolita.

It was during this period that representatives of the Peace Party and their opponents, the War Party, sparked a heated debate in which the parties defended their vision of the prospects for relations with Ukraine and Muscovy. It was the ideas set out in numerous letters and appeals by Jan Leszczynski, where he insisted on the need for a compromise with Chyhyryn, which would allow to achieve lasting peace, in particular, determined the official course of leadership of the Rech Pospolita, which eventually led to the Treaty of Hadiach in 1658.

Key words: Jan Leschynski, «Ukrainian question», Rech Pospolita, Army of Zaporoz'ke, cossacks, gentry.

Отримано: 21.09.2020